

V Nemčiji bi predsednika, ki bi se glede temeljev države spozabil kot Türk, že davno poslali v pokoj

Metod Berlec, foto: Matic Štojs

O slovenski preteklosti, sedanjosti in prihodnosti smo se pogovarjali z enim izmed ustanovnih očetov slovenske države in dolgoletnim zunanjim ministrom, dr. Dimitrijem Ruplom. Zdaj je generalni konzul Republike Slovenije v Trstu.

Dr. Dimitrij Rupel se je rodil leta 1946 v Ljubljani. Po diplomi iz primerjalne književnosti in sociologije je leta 1976 dosegel doktorat iz socioloških znanosti na Univerzi Brandeis v Bostonu. Pozneje je

predaval na nekaterih tujih univerzah, sicer pa se je ukvarjal predvsem s pisateljskim, publicističnim in uredniškim delom. Bil je tudi med ustanovitelji in uredniki Nove revije ter avtorji nacionalnega programa, ki je bil

objavljen v 57. številki Nove revije. Leta 1989 je ob ustanovitvi SDZ postal njen prvi predsednik, naslednje leto, po prvih demokratičnih volitvah pa zunanji minister v Demosovi vladi. Pozneje je bil poslanec v državnem zboru, župan

Ljubljane in veleposlanik v Washingtonu. Od leta 2000 do 2008 je bil zunanji minister Republike Slovenije; nato je bil zaposlen na ministrstvu za zunanje zadeve. Na zadnjih volitvah je kandidiral za poslanca na listi SDS.

Gospod Rupel, v začetku poletja ste nastopili mesto generalnega konzula Republike Slovenije v Trstu. Kako se počutite v mestu, kjer je bilo leta 1910 več Slovencev kot takrat v Ljubljani?

Počutim se zelo dobro. V Trstu in njegovi okolici imam precej sorodnikov, da ne govorim o prijateljih in znancih. Nekoč je bil Trst pomembno slovensko središče, nato je (po drugi svetovni vojni) postal svetovni problem. Tu so se na slovenskih hrbtih spoprijeli interesi veselih. V jugoslovanskih časih so tu potekale pomembne politične, obveščevalne in finančne operacije. Tu so ustvarjali neprijetne stereotipe o Slovencih, ki naj bi bili po naravi komunisti, in o Italijanih, ki naj bi bili po naravi fašisti. Ti zgodovinski spori so bili preseženi z ustanovitvijo slovenske države in njenim vstopom v EU. Tu pa tam so še težave in nesporezumi, vendar so se umaknili v bolj oddaljene doline. S tem nočem reči, da slovenska manjšina živi brez težav.

Kaj je pravzaprav delokrog generalnega konzula?

Konzulat skrbi za interese slovenskih državljanov, kadar se znajdejo na njegovem območju. Prizadeva si za čim boljše odnose med sosednjimi kraji in med državama. Seveda ima glede na pomembno navzočnost slovenske skupnosti v Furlaniji - Juljski krajini tudi naloge v zvezi z njo.

Je kaj novega glede gradnje plinskih terminalov v Tržaškem zalivu?

Nedavno sem pomagal organizirati srečanje tržaškega in koprškega župana, ki sta se strinjala, da je ponujena tehnologija za Trst neprimerna. Kolikor vidim, obstaja pri terminalih nasprotje med državo, deželo in lokalno skupnostjo, ki ji bodo težko vsilili neprimeren projekt. Po drugi strani se vsi zavedajo, da so potrebni novi in različni viri energije. Nove naprave za proizvodnjo elektrike bojo nujne. Mi pravimo, da bo del problema rešil Južni tok, plin iz Rusije.

Kako ocenjujete položaj slovenske manjšine v Italiji? Vsako

leto smo priča velikim zapletom glede financiranja manjšinskih organizacij s strani italijanske države.

Doslej so se ti veliki zapleti še vedno rešili, vedno pa so bili tudi hvaležna tema za politične spore. Letos je bil položaj nekoliko bolj napet, ker je Rim tako dolgo odlašal z nakazilom, manjšinske organizacije pa vse do včeraj niso dobile nobenega denarja. Po eni strani je problem zamuda, po drugi pa zmanjšanje zneskov. Italijanska vlada ima velike, pravzaprav podobne težave kot slovenska: potrebno je krčenje, le da so bili v Rimu bolj neprizanesljivi. Slovenija je v celoti uresničila svoje napovedi glede italijanske manjšine, sredstva so se zmanjšala minimalno. V Italiji je problem resnejši. Na to opozarjam tukajšnje oblasti, pred nekaj dnevi pa sem na to opozoril tudi našega predsednika vlade, in sicer z namenom, da bi on opozoril italijanskega kolega Montija. Kolikor vem, je Janša z njim o zadevi že govoril.

Kaj pa prizadevanja predstavnikov manjšine za olajšanje izvolitve slovenskih kandidatov v italijanski parlament?

Zaščitni zakon 38 je v tem pogledu nedorečen. V njem ni predpisano obvezno, ampak samo olajšano zastopstvo Slovencev v predstavniških telesih. Torej ni nobenega jamstva, da bo v poslanski zbornici ali senatu – tako kot je zdaj Tamara Blažina – tudi v prihodnosti navzoč predstavnik Slovencev. Po drugi strani glede tega vprašanja v slovenski skupnosti ni enotnih pogledov. Meni bi se zdelo logično, da bi Slovenci (če že ne morejo v parlament tako kot Italijani v Sloveniji), ko bi imeli »več želez v ognju«, kandidirali pri različnih strankah, levih, desnih in sredinskih. Vendar so me že poučili, da so slovenski volivci iz zgodovinskih razlogov navezani na leve stranke, torej se zdaj vsi zbirajo okrog Demokratske stranke, le da se še niso dokončno dogovorili za tehniko. Imam vtis, da potekajo velike slovenske debate pred vrati Demokratske stranke. Problem je v tem, da potekajo polemike tudi znotraj

te stranke, še bolj pa v tem, da ni vnaprej rečeno, da bo ta stranka zmagala. Tudi če bodo Slovenci uspešni v okviru DS, utegnejo pristati v opoziciji. Če ne letos, pa kdaj drugič. Bolje bi bilo, ko bi se povezovali še z drugimi pomembnimi strankami. Je pa današnji trenutek v italijanski politiki zelo zapleten in negotov.

Sredi oktobra je bil na Brdu pri Kranju posvet o trenutnih razmerah v Reziji, kjer se kršijo osnovne manjšinske pravice. Vemo, da si Slovincem nenaklonjena občinska uprava v Reziji prizadeva, da bi se to območje izvzelo iz zaščitnega zakona za slovensko jezikovno manjšino v Italiji. Kaj lahko stori oziroma je že storila slovenska država v tem primeru?

Tamkajšnji župan nastopa z nenavadno logiko: čim bolj bodo rezijanski Slovenci (ob podpori slovenskih oblasti) protestirali, tem bolj jim bo nagajal. Če so me pravilno poučili, se mnogi rezijanski Slovenci ne želijo identificirati s slovenstvom in – podobno kot nekoč Vindišarji – trdijo, da so člani nekega posebnega, menda ruskega ali starocerkevnoslovanskega naroda. Seveda s tem ustrezajo protislovenski in protimanjšinski politiki. Po drugi strani slišim, da je mogoče te nejeverne Slovence prepričati tudi v drugo smer, potrebno je samo prepričevanje, kulturno in izobraževalno delo. Tega se občinska uprava nekoliko boji, saj je bila izvoljena na protislovenski platformi. O zadevi sem govoril tudi v deželnimi funkcionarji v Trstu, ki poskušajo pomagati, vendar čim diskretnije.

Vemo, da je slovenska manjšina še danes ideološko precej razcepljena. Podobno kot slovenski narod v matični domovini. Nekateri to zelo moti, drugim se zdi dobro, da obstajajo konkurenčne manjšinske organizacije. Verjetno je pomembno predvsem, kako enotno nastopa manjšina navzven, napram lokalnim, regionalnim in državnim italijanskim oblastem?

Slovenska diplomacija svetuje enotnost, vendar ne more nikogar k ničemu prisiliti. Na

konzulatu pogosto pripravljamo sestanke, na katere vabimo vse »komponente«: senatorico, predsednika SKGZ in SSO, poleg njih pa še zastopnika strank, ki delujeta v deželnem svetu. V zadnjem času ta kvintet še kar dobro deluje, kdaj se bodo zedinili, da jih bo predstavljala samo ena oseba, pa je težko napovedati.

Nedavno smo lahko v slovenskih medijih zasledili dopisovanje med pisateljem Borisom Pahorjem in vami. Kot je bilo razbrati tudi iz intervjuja, ki ga je dal Pahor za našo revijo avgusta 2010, vam nekako zameri, da ste menda nekoč tako kot Taras Kermauner njegovo pisanje označili za nezanimivo, nacionalistično?

Pred štiridesetimi leti sem bil kritičen do Pahorja, ki sem ga videl kot predstavnika vladajoče ali vsaj privilegirane kulturniške kaste, ki jo je vodil Josip Vidmar. Kermauner, Pirjevec in perspektivaši, v skromnejši meri pa tudi jaz, smo bili nasprotniki te politike. Pahor se nam je kasneje vsem priljubil s svojo držo v zvezi s Kocbekom in povojnimi poboji. Glede tega ni nobene težave in nobenega odprtega vprašanja. Odprto vprašanje pa je, kateri nacionalizem je pripeljal do neodvisne države. Kdo je bil trn v peti Jugoslovanske ljudske armade, da je 26. junija 1991 napadla Slovenijo? Komu je uspelo postaviti neodvisno državo? Pred štiridesetimi leti smo vsi, vključno s Kermaunerjem, Kocbekom, Pahorjem, Pirjevcem in Vidmarjem, verjeli, da je Jugoslavija večna. Vsak od nas je kdaj v življenju naredil kakšno napako in narobe je, če pri napakah vztrajamo.

V Trstu je do svoje smrti leta 1984 deloval tudi pisatelj Franc Jeza, ki se je že v petdesetih letih prejšnjega stoletja v svojih odličnih analitičnih člankih, ki so izhajali v zamejstvu, odločno zavzemal za samostojno slovensko državo. Nedavno je pri Slovenski matici izšel zbornik njegovih besedil z naslovom In zgodil se bo čudež. Vam je bilo pred izdajo znamenite 57. številke Nove revije leta 1987 njegovo pisanje, njegovo zavze-

Glavna naloga slovenske politike je, da poskrbi za to, da bo razmeroma majhna Slovenija v evropskih ustanovah in evropskem tekmovanju, v katerem se že oblikujeta dva bloka (različnih hitrosti), čim pogostejše del večine.

► **manje za slovensko državo kaj znano?**

Franc Jeza je bil imeniten in prodoren avtor, ki smo ga, vključno z mano, slabo poznali. Deloma je bila tega kriva jugoslovanska policija, deloma pa tudi naša osredotočenost na dogajanje v Jugoslaviji in socialističnem svetu. Zase lahko rečem, da sem vedno verjel, da so spremembe mogoče le od znotraj. Spopadi s komunisti na slovenskem terenu so bili vsekakor bolj tvegani kot »streljanje« iz zamejstva ali iz tujine, čeprav je znala Udba, če je bilo treba, seči tudi čez mejo. V Sloveniji so politične nasprotnike najprej postrelili, nato pa so kar resno preganjali Furlana, Kavčiča, Kocbeka, Nagodeta, Pučnika, Rožanca, Sirca, Zupana ... Žebot je moral samo hitro odpotovati iz Ljubljane!

Nekako se mi zdi, da je bila 57. številka Nove revije točka preloma na poti k samostojni državi. Kot dijak sem bil takrat s prijatelji presrečen, da ste si intelektualci upali objaviti Prišpevke za slovenski nacionalni program, ki se je zavzemal za samostojno slovensko državo.

V takratni Jugoslaviji ste s tem odprli tabutemo ...

O Novi reviji in o 57. številki sem že tolikokrat govoril in pisal, da ne vem, kaj naj še rečem. V vsakem primeru je postala Nova revija mogoča šele po Titovi smrti in mogoča je bila v Sloveniji. Čosić in Đilas sta poskusila izdajati revijo Javnost, vendar jima tega v Beogradu niso dopustili. Sicer smo se pri Novi reviji zbrali in držali skupaj najproduktivnejši in najodločnejši slovenski intelektualci: od Bučarja, Grafenauerja, Hribarja, Jambreka in Jančarja do Pučnika in Urbančiča. Ni mi jasno, ali so slovenski politiki takrat upali, da bo šla 57. številka mimo brez večjega hrupa, ali so domnevali, da bodo z našo pomočjo malo podkurili jugoslovanskim oblastem.

Spadate torej med t. i. ustanovne očete slovenske države. Kako gledate na poskuse dela politike s predsednikom republike Danilom Türkem na čelu, ki želijo javnost prepričati, da je bil nastanek samostojne slovenske države samo logično nadaljevanje prizadevanj prejšnjega slovenskega komunističnega režima?

Kampanja pomanjševanja pomena osamosvojitve leta 1991 ob kampanji povečevanja pomena socialistične revolucije je škodljiva za same nosilce kampanje, v očeh mednarodne javnosti pa je gotovo čudaška in celo sramotna. Pritrjevanje »narodnoosvobodilnemu boju« je razumljivo, vendar ga je brezpogojno treba ločiti od boljšeizma in socialistične revolucije. Takšna ločitev je trd oreh za zgodovinarje, vendar se bomo brez nje še naprej utapljali v politični brozgi. Dejstvo je, da so Slovenci napredovali vso zgodovino in da so bile pomembne vse etape od leta 1848 do 1991. Čeprav smo Slovenci v socializmu precej nazadovale, smo se marsičesa tudi naučili. Kar pa zadeva aktualnega predsednika države, mislim, da bi moral ravnati popolnoma drugače, kot deluje. Lahko bi zbral slovenske zgodovinarje in jim naročil izdelavo poročila o slovenskih bojih za svobodo. To bi morda stalo toliko, kot je stal njegov polet v Sarajevo. Pokojni predsednik Drnovšek je bil sposoben organizirati strokoven projekt in posvet v zvezi z mednarodnim položajem Slovenije. Iz posvetov pri Drnovšku je nastalo nekaj zanimivih

knjig! V Nemčiji in kateri drugi evropski državi pa bi predsednika, ki bi se glede temeljev države spozabil kot Türk, že davno poslali v pokoj.

Kako ocenjujete trenutni politični in gospodarski položaj Slovenije v okviru Evropske unije in širše?

Dovolite mi nekoliko obširnejši odgovor. Spomnimo se slovenskih konceptov iz Prešernovega ali Cankarjevega časa. Oba velika književnika sta opozarjala, da so Slovenci služabniki oz. hlapci, kar je skoraj tako, kot če bi rekla, da so bili sužnji. Vidmar je leta 1932 objavil knjigo o »kulturnem problemu slovenstva«, Kardelj pa tik pred drugo vojno Razvoj slovenskega narodnega vprašanja. Če nekoliko strnemo, dobimo zelo dramatično sliko. Slovenci so bili hlapci, kulturni problem in narodno vprašanje! Na tej podlagi so naši revolucionarji izoblikovali propagandno geslo: »OF je preobrazila slovenski narod iz naroda hlapcev v narod junakov!« Ljudi, ki bi zahtevali nacionalno državo, je bilo dejansko zelo malo in niso imeli posebnega vpliva – vse do leta 1987, ko je Nova revija objavila nacionalni program, oz. do plebiscita, ki ga je leta 1990 pripravil Demos. Leta 1991 smo si vzeli neodvisnost, ki jo je v pol leta priznal ves svet! Slovenci so dobili neodvisno državo, ki je potem leta 2004 postala članica Evropske unije. Ne pozabimo, da je slovenska levica že dolgo neprijazna do slovenske državnosti, aktualni predsednik Türk pa je 22. oktobra 2011 v Kopru dejal: »Križa, v kateri smo se znašli, ni samo posledica globalnih razsežnosti – v mnogočem razgalja tudi naše pomanjkljivosti in slabosti. Naš razvojni model, ki ga je zaznamovalo stremljenje k vključitvi v evroatlantske integracije, se je izčrpal.«

Danes sta pod vprašaj postavljeni slovenska neodvisnost in naš model vključevanja v evroatlantske integracije. Sam mislim, da je treba odločno zavrniti takšne pomisleke zoper slovensko državnost in zoper slovenski položaj v Evropi. Mislim, da je – na podlagi dejstva, da imamo svojo

državo, in na podlagi domneve, da jo želimo obdržati – potreben nov koncept slovenstva, ki bo pustil v oklepaju preddržavne ocene o suženjstvu, problematičnosti in vprašljivosti, predvsem pa revolucionarna gesla o narodu junakov, ki se morda prilagajajo balkanski, jugoslovanski in socialistični miselnosti.

Slovenija bo seveda morala opraviti vse domače naloge v zvezi s proračunskimi deficiti, bančnimi izgubami in goljufijami – ki jih ni več mogoče prikrivati z nobenim junaštvom –, vendar se bo morala predvsem posvetiti premišljenemu delovanju. To premišljeno, racionalno delovanje se bo moralo osredotočiti na dve področji: notranje in mednarodno. Kar zadeva mednarodno delovanje, je zelo zgovorno dejstvo, da se zadnja leta v Sloveniji nismo mogli zediniti glede zunanjepolitične strategije. Po mojem mnenju je bistvena lastnost Slovenije, da leži v središču najpomembnejših evropskih povezav, npr. med Sredozemljem in Srednjo Evropo. Mislim, da naše težave s Hrvaško, ki nam odreja pravico do stika ozemeljskih voda z mednarodnimi, niso naključne in da bi jim morali posvečati več pozornosti. Slovenija potrebuje prosto pot od morja do Srednje Evrope, zato so poleg cestnih potrebne tudi železniške povezave. Mislim na železnico od Kopra do Divače.

Kar zadeva slovensko gospodarstvo, mora postati privlačnejše za tuja vlaganja, sicer pa bi morali sebi in drugim dopovedati, da je Slovenija kot butik, kot salon nadstandardnih izdelkov; da je v Sloveniji »mogoče izdelati vse« in da v Sloveniji »dobite vse«. Toda to še ni bistvena težava. Bistvena težava Slovenije je zakoreninjenost stare, predmoderne miselnosti, ki izhaja iz preddržavnih izkušenj in za katero so značilna tovariška omrežja. Jedro novega koncepta je uveljavitev moderne in demokratične Slovenije, kar pomeni, da bi morali – v tem poznem, vendar skrajnem času – s pomočjo neoporečnih, izkušenih, kvalificiranih, predvsem pa nepristranskih ljudi z vidika neoporečnosti in kakovosti preizkusiti vse (pravosodne, izobraževalne in druge)

ustanove, pri katerih ima vlada kakšno besedo.

Glavna značilnost demokratičnih ureditev je, da manjšina lahko postane večina. Narodi si ustvarjajo nacionalne države, da bi v njih dosegli narodno večino, v multinacionalnih sistemih, kot je EU, pa je mogoče doseči le politično večino. Glavna naloga slovenske politike pa je, da poskrbi za to, da bo razmeroma majhna Slovenija v evropskih ustanovah in evropskem tekmovanju, v katerem se že oblikujeta dva bloka (različnih hitrosti), čim pogosteje del večine.

Veliko se govori o krizi EU, o tem, da bi morala prarasti iz konfederacije držav v nekakšno federacijo, Združene države Evrope in podobno. V kakšno smer si želite, da bi šel razvoj EU?

Slovinci smo že doživeli neko federacijo, zato smo nezaupljivi. Predstavljam si, da bo do poenostavitve odločanja v EU vsekakor prišlo, zato na položajih v EU potrebujemo čim več pametnih ljudi. V EU bo najbrž prostora za dva, tri, morda štiri bloke, in naše vprašanje bo, na koga se moramo nasloniti. Moj odgovor je vsekakor Nemčija, poleg nje pa

Milan Zver ravna povsem pravilno in logično. Dolžnost predsednika republike je, da podpira vlado, posebno kadar so objektivne okoliščine takšne, kot so danes v Sloveniji. To je veljalo celo pri Kučanu, ko je šlo za Peterletovo vlado.

skupina srednjeevropskih držav od Poljske in Češke do Madžarske in Slovaške. Glede na to, da ima Slovenija tudi sredozemsko komponento, moramo biti povezani tudi z Italijo, konkretne situacije pa bodo zahtevale duhovitost in spretnost.

Smo v času pred predsedniškimi volitvami. Leta 1990 ste kot predsednik Slovenske demokratične zveze kandidirali za člana predsedstva Republike Slovenije; takrat niste bili izvoljeni, ste pa v Demosovi vladi postali prvi zunanji minister novonastajajoče slovenske države, kjer ste lahko bolj koristili Sloveniji. Verjetno vam ni žal, da se je takrat izteklo tako, kot se je?

Ni mi žal.

Kako ocenjujete pristojnosti predsednika republike?

Pomembno je, kar piše v ustavi. V preteklih letih si je predsednik republike nabral nekatere pristojnosti, ki jih v ustavi ni. Dovolil si je recimo izbirati veleposlanike, česar ni niti v slovenski ustavi niti v drugih evropskih ureditvah.

Imamo tri kandidate za predsednika republike. Kako ocenjujete dosedanjega predsednika republike Danila Türka? Domnevam, da vam ni ravno pri srcu, glede na to, da je leta 2008 preprečil, da bi postali veleposlanik Republike Slovenije na Dunaju?

Glede prisrčnosti ste uganili. Sicer je aktualni predsednik nenavaden pojav. Zdi se mi vzvišen in nekoliko domišljav, predvsem pa je nespoštljiv do državljanov, zlasti do njihove sposobnosti razumevanja. Kako je mogel izustiti tisto o povojnih pobjah kot

»drugorazredni temi«? Kako je lahko nagradil šefa komunistične tajne policije? Kako je mogel govoriti neresnico o svoji (ne) informiranosti glede atentata v Velikovcu? Kako lahko nekdo, ki se je pred jugoslovansko krizo umaknil v Ženevo, govori o »zaslugarstvu«? Kako je mogel izjaviti, da Janša ne more biti mandatar? Od kod mu pooblastila za takšne izjave?

Zakaj ga ne podpre noben politik iz tujine, tako kot recimo Milana Zvera, ampak samo »strici in tete iz ozadja«?

Ste že odgovorili.

Drugi kandidat je Borut Pahor. Je lahko verodostojen predsedniški kandidat glede na to, da se kot predsednik vlade ni izkazal?

Borut Pahor je dober retorik in ima še druge simpatične lastnosti. Kot predsednik vlade se ni izkazal, vendar je vsekakor boljši kandidat kot Türk. Seveda ga Zver prekaša.

Na konvenciji v Izoli ste javno podprli predsedniškega kandidata Milana Zvera. Zakaj? Se vam zdi dobro, da bi bil na mesto predsednika republike izvoljen človek, ki podpira nujno potrebne ukrepe vlade za izhod iz krize?

Zver ravna povsem pravilno in logično. Dolžnost predsednika republike je, da podpira vlado, posebno kadar so objektivne okoliščine takšne, kot so danes v Sloveniji. To je veljalo celo pri Kučanu, ko je šlo za Peterletovo vlado. V času osamosvajanja je Kučan govoril isti jezik kot vlada. Kadar s čim ni bil zadovoljen, tega ni obešal na veliki zvon. Da ne govorim o Drnovšku, čeprav se mu je poznalo, da je bil pred predsedniško funkcijo premier.

Ali bi bilo za razvoj slovenske demokracije dobro, da bi mesto predsednika republike končno zasedel človek, ki izhaja iz pomladnih vrst?

To bi se spodobilo. Gre za državo, ki je nastala iz zahteve po neodvisnosti in demokraciji, ta zahteva pa izhaja iz slovenske pomladi in iz Demosa. **D**